

Právo životního prostředí

Praktický průvodce

- ochrana přírody a krajiny
- správní řízení a správní řád
- pokuty, sankce, lhůty, zákazy a omezení
- odpadové hospodářství
- konkrétní příklady z praxe
- vzory úkonů dle správního řádu

Právo životního prostředí

Praktický průvodce

**Miloš Tuháček, Jitka Jelínková
a kolektiv**

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Edice Právo pro každého

JUDr. Miloš Tuháček, JUDr. RNDr. Jitka Jelínková, Ph.D. a kolektiv

Právo životního prostředí

Praktický průvodce

Kolektiv autorů:

JUDr. Miloš Tuháček – vedoucí autorského kolektivu – *kap. 1, 7, 8, 9, 12, 15, 16*

JUDr. Kateřina Dostálová – *kap. 2, 7, 10 a Vzory úkonů dle správního řádu*

JUDr. RNDr. Jitka Jelínková, Ph.D. – *kap. 3, 4, 5, 6, 7, 11*

JUDr. Svatomír Mlčoch – *kap. 17*

JUDr. Zuzana Svobodová, Ph.D. – *kap. 13, 14*

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7 jako svou 6016. publikaci

Realizace obálky Michal Němec

Sazba Jan Šístek

Odborná redaktorka: Ing. Michaela Průšová

Počet stran 288

První vydání, Praha 2015

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2015

ISBN 978-80-247-9979-7 (ePub)

ISBN 978-80-247-9978-0 (pdf)

ISBN 978-80-247-5464-2 (print)

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

Obsah

Seznam použitých zkratk	13
Předmluva	15
Úvodem	16
1. Úvod do práva životního prostředí	17
1.1 Ústavní základy práva životního prostředí	17
1.2 Mezinárodní smlouvy a evropské právo	19
1.3 Principy českého práva životního prostředí	20
1.4 Prameny českého práva životního prostředí	21
1.5 Základní nástroje práva životního prostředí	22
1.5.1 Zákazy a příkazy	22
1.5.2 Standardy	22
1.5.3 Kategorizace předmětů ochrany a zdrojů ohrožování životního prostředí	23
1.5.4 Povolení, závazná stanoviska, vyjádření, integrovaná povolení	23
1.5.5 Koncepce a akční plány	24
1.5.6 Hodnocení složek ŽP, činností a záměrů s vlivem na ŽP	24
1.5.7 Kontrola a dozor	24
1.5.8 Právní odpovědnost a výkon rozhodnutí	24
1.5.9 Veřejnoprávní smlouvy	24
1.5.10 Ekonomické nástroje	24
1.6 Omezení vlastnického práva z důvodu ochrany životního prostředí a náhrada za něj	25
2. Správní řízení a správní řád	29
2.1 Úvod ke správnímu řízení	29
2.1.1 Prameny správního řízení	29
2.1.2 Působnost správního řádu	30
2.2 Základní zásady činnosti správních orgánů	30
2.3 Subjekty správního řízení	31
2.3.1 Správní orgány	31
2.3.2 Účastníci správního řízení (§ 27)	33
2.3.2.1 Zastupování	33
2.3.2.2 Práva a povinnosti účastníků	34
2.4 Řízení v prvním stupni	34
2.4.1 Lhůty a počítání času (§ 39–41)	35
2.4.2 Doručování (§ 19–26)	36
2.4.3 Zahájení řízení	37
2.4.4 Překážky řízení (§ 48)	38
2.4.5 Ústní jednání (§ 49)	38
2.4.6 Dokazování (§ 51–56)	39
2.4.7 Zajištění účelu a průběhu řízení (§ 58–63)	39
2.4.8 Přerušování a zastavení řízení	40
2.4.9 Ochrana před nečinností (§ 80)	40
2.5 Rozhodnutí (§ 67 a násl.)	41
2.6 Opravné prostředky ve správním řízení	42

2.6.1	Řádné opravné prostředky	43
2.6.2	Mimořádné opravné prostředky	44
2.6.2.1	Přezkumné řízení (§ 94 a násl.)	44
2.6.2.2	Obnova řízení (§ 100 a 102)	45
2.6.2.3	Nové rozhodnutí (§ 101 a násl.)	45
2.7	Soudní přezkum činnosti správních orgánů	46
2.8	Exekuce (§ 103 a násl.)	46
2.9	Jiné úkony správních orgánů (§ 154 a násl.)	46
2.10	Opatření obecné povahy (§ 171 a násl.)	47
2.10.1	Proces vydávání opatření obecné povahy	47
2.11	Veřejnoprávní smlouvy (§ 159 a násl.)	48
2.12	Stížnosti (§ 175)	48
3.	Organizace ochrany životního prostředí	49
3.1	Vláda, ministerstva a jejich kompetence v ochraně životního prostředí	50
3.2	Orgány krajů a obcí	52
3.3	Speciální orgány státní správy ochrany životního prostředí	54
3.4	Veřejné stráže v ochraně životního prostředí	56
4.	Právo na informace o životním prostředí	57
4.1	Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí	58
4.1.1	Informace o životním prostředí	58
4.1.2	Povinné subjekty	59
4.1.3	Zpřístupňování informací na žádost	59
4.1.4	Forma a náležitosti žádosti o informace	59
4.1.5	Žádost podaná nepříslušnému povinnému subjektu	60
4.1.6	Způsob a forma zpřístupnění informace, odkaz na zveřejněnou informaci	60
4.1.7	Lhůty pro zpřístupnění informace, příp. pro vydání rozhodnutí o odepření zpřístupnění informací	60
4.1.8	Důvody pro omezení přístupu k informacím	60
4.1.9	Rozhodnutí o odepření zpřístupnění informace	62
4.1.10	Fikce negativního rozhodnutí	62
4.1.11	Úhrada nákladů na zpřístupnění informací	62
4.1.12	Aktivní zpřístupňování informací	63
4.1.13	Právo na informace a nahlížení do správních spisů	66
4.1.14	Právo na informace získané v rámci kontrolní činnosti a povinnost mlčenlivosti	67
4.2	Poskytování kopií projektové dokumentace stavby podle stavebního zákona	67
4.3	Informační povinnosti podle některých environmentálních zákonů	67
4.4	Právo na informace podle zákona o obcích a krajích	68
4.4.1	Občan obce a kraje jako tzv. privilegovaní žadatelé	68
4.4.2	Zveřejňování informací o zasedání zastupitelstva, zveřejňování zápisů a dalších dokumentů k jednání orgánů obcí a krajů	68
5.	Účast veřejnosti v ochraně životního prostředí	70
5.1	Mezinárodní a evropské záruky – Aarhuská úmluva, směrnice EIA	71
5.2	Účast veřejnosti při posuzování vlivů na životní prostředí	72
5.3	Účast veřejnosti v procesech podle stavebního zákona	74
5.4	Účast veřejnosti ve správních řízeních týkajících se životního prostředí, zejména ochrany přírody a krajiny	75

5.4.1	Správní řízení, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny	76
5.4.2	Správní řízení podle vodního zákona	77
5.4.3	Správní řízení podle zákona o integrované prevenci	78
6.	Vynucování práva životního prostředí	79
6.1	Odpovědnost v ochraně životního prostředí	79
6.2	Pokuty za přestupky a jiné správní delikty	80
6.2.1	Povinnost, nebo možnost správního orgánu uložit pokutu?	81
6.2.2	Lhůty pro ukládání sankcí, zánik odpovědnosti	82
6.2.3	Sankce – druh, výše, kritéria pro ukládání	82
6.3	Odstranění následků – opatření k nápravě, případně uvedení do původního stavu	84
6.4	Omezení, zákaz, zastavení činnosti	85
6.5	Vymáhání rozhodnutí o nepeněžitých povinnostech – opatření k nápravě, zákazových rozhodnutí apod.	86
6.6	Trestní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí	87
7.	Ochrana přírody a krajiny	90
7.1	Nejdůležitější prameny právní úpravy ochrany přírody a krajiny	90
7.2	Obecná ochrana přírody a krajiny	91
7.2.1	Územní systém ekologické stability krajiny	92
7.2.2	Významné krajinné prvky	92
7.2.3	Obecná ochrana rostlin a živočichů	94
7.2.3.1	Geograficky nepůvodní druhy rostlin a živočichů	94
7.2.3.2	Kříženci rostlin a živočichů	95
7.2.3.3	Handicapované živočichové a záchranné stanice	95
7.2.4	Ochrana volně žijících ptáků	95
7.2.5	Ochrana dřevin rostoucích mimo les	98
7.2.5.1	Kde všude najdeme normy týkající se dřevin rostoucích mimo les?	98
7.2.5.2	Tři principy obecné právní ochrany dřevin rostoucích mimo les	99
7.2.5.3	Ochrana dřevin před poškozováním a ničením	99
7.2.5.4	Povinnost vlastníků pečovat o dřeviny	100
7.2.5.5	Povolování kácení dřevin	100
7.2.5.6	Kdy se ke kácení dřevin nevyžaduje povolení	101
7.2.5.7	Výkon státní správy, pokuty a opatření k nápravě za nelegální kácení či poškození dřevin	102
7.2.5.8	Stromy a občanský zákoník	102
7.2.6	Ochrana a využití jeskyní	104
7.2.7	Ochrana paleontologických nálezů	105
7.2.8	Ochrana nerostů a jejich nalezišť	105
7.2.9	Krajinný ráz a přírodní park	106
7.2.10	Přechodně chráněná plocha	107
7.3	Zvláštní územní ochrana přírody a krajiny	107
7.3.1	Národní parky (§ 15–24 ZOPK)	108
7.3.2	Chráněné krajinné oblasti (§ 25–27 ZOPK)	111
7.3.3	Maloplošná ZCHÚ	111
7.3.4	Vyhlašování a rušení zvláště chráněných území (§ 40 a násl. ZOPK) ..	112
7.3.5	Ochranná pásma ZCHÚ	113

7.3.6	Výjimky ze zákazů v ZCHÚ (§ 43 ZOPK)	113
7.3.7	Závazná stanoviska k některým činnostem v NP a CHKO (§ 44 ZOPK)	114
7.3.8	Plány péče o ZCHÚ (§ 38 ZOPK)	114
7.4	Soustava Natura 2000	115
7.4.1	Odlišnosti ochrany soustavy Natura 2000 od zvláště chráněných území v ČR	115
7.4.2	Směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích	116
7.4.3	Ptačí oblasti a evropsky významné lokality	116
7.4.4	Cíle ochrany přírody v soustavě Natura 2000	116
7.4.5	Vytváření a ochrana soustavy Natura 2000 v ČR	117
7.4.6	Podmínky pro vydávání povolení, souhlasů, stanovisek nebo výjimek ze zákazů	117
7.4.7	Proces naturového posuzování (§ 45i ZOPK)	117
7.5	Zvláštní druhová ochrana – ochrana památných stromů a zvláště chráněných rostlin a živočichů	118
7.5.1	Památné stromy	118
7.5.2	Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů	120
7.5.2.1	Výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů (tj. ze základních ochranných podmínek)	121
7.5.2.2	Záchranné programy a programy péče	123
7.5.2.3	Prokazování původu a nezaměnitelné a trvalé označování ..	123
7.6	Právní a ekonomické nástroje, veřejná správa a odpovědnost na úseku ochrany přírody a krajiny	124
7.6.1	Nástroje ochrany přírody a krajiny	124
7.6.2	Veřejná správa	124
7.6.3	Účast občanů a obcí	126
7.6.4	Odpovědnost na úseku ochrany přírody	127
7.7	CITES	127
7.7.1	Mezinárodní právní úprava	128
7.7.2	Právní úprava obchodu s ohroženými druhy v EU	129
7.7.3	Právní úprava v České republice	131
7.8	Ochrana zvířat proti týrání	133
7.9	Ochrana zvířat v zoologických zahradách	137
7.9.1	Předmět a účel právní úpravy	137
7.9.2	Licenční řízení	137
7.9.3	Kontrola a státní správa	138
8.	Ochrana životního prostředí při myslivosti, rybářství a včelařství	140
8.1	Ochrana zvěře a životního prostředí při výkonu práva myslivosti	140
8.1.1	Prameny mysliveckého práva	140
8.1.2	Co je to zvěř a komu patří?	141
8.1.3	Honební pozemky, honitby, obory a bažantnice	142
8.1.4	Chov a zušlechťování zvěře	143
8.1.4.1	Normované stavy zvěře	143
8.1.4.2	Omezení směřující k zachování druhu zvěře	144
8.1.4.3	Omezení dovozu a vývozu zvěře a dovozu a vypuštění nepůvodních druhů	144
8.1.4.4	Zákazy stanovené k zachování druhů zvěře	144
8.1.4.5	Chov zvěře v zajetí	144

8.1.5	Ochrana myslivosti a zlepšování životních podmínek zvěře	145
8.1.6	Pravidla lovu zvěře	146
8.1.6.1	Způsoby lovu	146
8.1.6.2	Doby lovu	147
8.1.6.3	Lov v mimořádných situacích	147
8.1.6.4	Použití loveckých dravců při lovu	147
8.1.6.5	Dohledání postřelené zvěře	147
8.1.7	Pravidla mysliveckého hospodaření	148
8.1.8	Odpovědnost za škody způsobené na zvěři	149
8.1.9	Státní správa myslivosti a myslivecká stráž	149
8.1.9.1	Přehled státních orgánů dle zákona o myslivosti	149
8.1.9.2	Působnost ministerstva zemědělství	150
8.1.9.3	Působnost krajů	150
8.1.9.4	Působnost obecních úřadů s rozšířenou působností	150
8.1.9.5	Dozor v myslivosti	150
8.1.9.6	Myslivecká stráž	150
8.1.10	Správněprávní odpovědnost na úseku myslivosti	151
8.2	Ochrana ryb a vodních organismů při výkonu rybářství	152
8.2.1	Prameny rybářského práva	152
8.2.2	Dva způsoby rybářství	152
8.2.2.1	Výkon rybníkářství	153
8.2.2.2	Výkon rybářského práva v revírech	153
8.2.3	Vlastnictví ryb	154
8.2.4	Chráněné rybí oblasti	154
8.2.5	Pravidla lovu ryb a vodních živočichů	155
8.2.5.1	Zakázané způsoby lovu	155
8.2.5.2	Doba hájení ryb a jiných živočichů v tekoucích vodách	156
8.2.5.3	Minimální délka ryb	157
8.2.5.4	Stanovený čas lovu ryb	157
8.2.5.5	Množství a druhy ryb ponechaných v jednom dni	157
8.2.6	Podpora mimoprodukčních funkcí rybníkářství a výkonu rybářského práva	158
8.2.7	Povinnosti rybníkáře a uživatele rybářského revíru	158
8.2.8	Pravidla vysazování nepůvodních druhů ryb	158
8.2.9	Správněprávní sankce na úseku rybářství	159
8.2.10	Rybářské orgány a rybářská stráž	159
8.3	Trestný čin pytláctví	161
8.4	Právní ochrana včel	161
9.	Ochrana zemědělského půdního fondu a pozemkové úpravy	163
9.1	Co je zemědělský půdní fond?	163
9.2	Třídy ochrany ZPF	164
9.3	Zásady ochrany zemědělské půdy	164
9.4	Opatření k nápravě	165
9.5	Používání sedimentů na zemědělské půdě	165
9.6	Zásady plošné ochrany zemědělského půdního fondu	166
9.7	Ochrana zemědělského půdního fondu při územně plánovací činnosti	166
9.8	Ochrana ZPF při zpracování návrhů na stanovení dobývacích prostorů	167
9.9	Ochrana ZPF při zpracování dokumentace pro umístění záměru	167
9.10	Zásady ochrany ZPF při stavební, těžební a průmyslové činnosti, terénních úpravách a při geologickém a hydrogeologickém průzkumu	167

9.11	Změna využití ZPF	168
9.12	Odnětí půdy ze ZPF	169
9.13	Odvozy za odnětí půdy ze ZPF	171
9.14	Orgány ochrany ZPF	171
9.15	Právní odpovědnost na úseku ochrany ZPF	173
9.16	Pozemkové úpravy	173
10.	Právní ochrana lesa	175
10.1	Úvod do právní úpravy ochrany lesa	175
10.1.1	Cíl a prameny právní úpravy ochrany lesa	175
10.1.2	Co je les a PUPFL?	176
10.1.3	Funkce lesa	177
10.1.4	Kategorizace lesa	177
10.2	Právní ochrana lesa	178
10.2.1	Ochrana pozemků určených k plnění funkcí lesa (§ 13 a násl.)	178
10.2.2	Ochrana lesa při obecném užívání lesů	180
10.2.3	Ochrana lesa před škodlivými činiteli	182
10.2.4	Ochrana lesa při hospodaření	183
10.2.4.1	Koncepční nástroje ochrany lesa	183
10.2.4.2	Administrativně-právní nástroje ochrany lesa	185
10.2.4.3	Ekonomické nástroje ochrany lesa	188
10.2.4.4	Sankční nástroje – správněprávní odpovědnost v ochraně lesa	189
10.2.5	Státní správa lesů	191
11.	Ochrana vod	192
11.1	Prameny vodního práva	192
11.2	Účel a předmět vodního zákona	193
11.3	Právní povaha vod	194
11.4	Nakládání s vodami	194
11.5	Regulace některých dalších činností (povolení, souhlas, vyjádření vodoprávního úřadu)	195
11.6	Územní ochrana vod	196
11.7	Ochrana množství vod	197
11.8	Ochrana jakosti vod – odpadní vody a závadné látky	197
11.8.1	Odpadní vody	198
11.8.2	Závadné látky	199
11.9	Havárie	199
11.10	Vodní toky	200
11.11	Vodní díla	201
11.12	Plánování v oblasti vod	202
11.13	Ochrana před povodněmi	202
11.14	Ekonomické nástroje ochrany vod, zejména poplatky	202
11.15	Státní správa podle vodního zákona	203
11.16	Pokuty za přestupky a jiné správní delikty	204
12.	Ochrana ovzduší	205
12.1	Účel a předmět právní úpravy ochrany ovzduší	205
12.2	Koncepční nástroje ochrany ovzduší	206
12.2.1	Národní program snižování emisí České republiky	206
12.2.2	Programy zlepšování kvality ovzduší	206

12.2.3	Stávající Národní program snižování emisí	207
12.2.4	Připravovaný Národní program snižování emisí a programy zlepšování kvality ovzduší	207
12.3	Regulace imisí aneb Přípustná úroveň znečištění	208
12.4	Regulace emisí aneb Přípustná úroveň znečišťování	209
12.5	Smogová situace	210
12.6	Stanoviska, závazná stanoviska a rozhodnutí orgánů ochrany ovzduší	211
12.7	Změna a zánik povolení provozu	212
12.8	Nízkoemisní zóny aneb Jak může samospráva zlepšit nadlimitní znečištění ovzduší?	212
12.8.1	Vyhlašování NEZ	213
12.8.2	Omezení dopravy v NEZ	213
12.9	Informační systém kvality ovzduší, zpřístupňování informací	214
12.9.1	Informační systém kvality ovzduší	214
12.9.2	Zpřístupňování informací a poskytování údajů	214
12.10	Poplatek za znečišťování	215
12.11	Povinnosti osob (fyzických i právnických) stanovené zákonem o ochraně ovzduší	215
12.11.1	Požadavky na kvalitu paliv	216
12.11.2	Požadavky na zdroje do 300 kW pro teplovodní soustavu ústředního vytápění	216
12.11.3	Povinnost označení výrobku údaji o těkavých organických látkách	216
12.11.4	Povinnost spalovat pouze suché rostlinné materiály	216
12.11.5	Povinnosti při spalování odpadu	217
12.11.6	Povinnost využít centrální zdroj tepla nebo bezemisní zdroj tepla	217
12.11.7	Povinnosti provozovatelů stacionárního zdroje	217
12.11.8	Povinnost zajištění minimálního obsahu biopaliv v motorovém benzinu a motorové naftě	219
12.12	Opatření k nápravě	219
12.13	Přestupky a správní delikty na úseku ochrany ovzduší	220
12.13.1	Odpovědnost za přestupky	220
12.13.2	Odpovědnost za správní delikty	220
12.14	Státní správa ochrany ovzduší	221
12.15	Přechodné režimy	222
13.	Nakládání s odpady	223
13.1	Kde je nakládání s odpady upraveno?	223
13.2	Pojem odpad a působnost zákona	224
13.3	Druhy a kategorie odpadů	225
13.4	Jaké jsou povinnosti ze zákona o odpadech?	226
13.4.1	Povinnosti původce odpadů	226
13.4.2	Povinnosti oprávněných osob	228
13.4.3	Povinnosti obecného charakteru	229
13.4.4	Povinnosti při přeshraniční přepravě	229
13.5	Sběr a výkup kovových odpadů	230
13.6	Skládkování odpadů	230
13.7	Souhlasy podle zákona o odpadech	231
13.8	Komunální odpad a obce	231
13.8.1	Komunální odpad	231
13.8.2	Odpad podobný komunálnímu odpadu	232

13.8.3	Platby za komunální odpad	232
13.9	Nakládání s vybranými výrobky, odpady a zařízeními a zpětný odběr	233
13.10	Plány odpadového hospodářství (POH)	234
13.11	Výkon veřejné správy v oblasti odpadového hospodářství	235
13.12	Správněprávní odpovědnost	236
13.13	Trestněprávní odpovědnost za nakládání s odpady	237
14.	Obaly a odpady z obalů	239
14.1	Kde je nakládání s obaly a obalovými odpady upraveno?	239
14.2	Obal, obalový prostředek a další základní pojmy	239
14.3	Přehled hlavních povinností	240
14.4	Opakovaně použitelné obaly, vratné obaly a vratné zálohované obaly	242
14.5	Autorizovaná obalová společnost (AOS)	242
14.6	Výkon státní správy a správněprávní odpovědnost	243
15.	Ochrana životního prostředí při územním plánování a rozhodování	244
15.1	Posloupnost procesů při rozhodování o území	244
15.2	Posuzování vlivů na životní prostředí	245
15.2.1	Posuzování vlivu koncepcí	245
15.2.2	Posuzování vlivů záměrů	246
15.3	Územní plánování	248
15.4	Územní řízení	249
15.5	Integrovaná prevence a omezování znečištění	250
15.6	Stavební řízení, kolaudační souhlas, zkušební provoz	251
15.7	Připravovaná nová právní úprava stavebního práva	252
16.	Ochrana životního prostředí v hornictví a energetice	253
16.1	Ochrana životního prostředí v rámci průzkumu a dobývání nerostů	253
16.2	Ochrana životního prostředí v energetice	255
16.2.1	Podpora úspor energie	255
16.2.2	Ochrana životního prostředí v jaderné energetice	255
17.	Památková péče jako součást ochrany životního prostředí	257
17.1	Státní památková péče, pojem a kategorizace kulturních památek	257
17.1.1	Národní kulturní památky	258
17.1.2	Památkové rezervace	258
17.1.3	Památkové zóny	258
17.2	Jak se věc stane či přestane být kulturní památkou	259
17.3	Právní nástroje ochrany kulturních památek	259
17.3.1	Základní povinnosti vlastníků kulturní památky	259
17.3.2	Obnova kulturních památek a závazná stanoviska	260
17.3.3	Ochranné pásmo	260
17.3.4	Plány ochrany rezervací a zón	261
17.3.5	Nápravná opatření, vyvlastnění, nutná opatření k nápravě	261
17.4	Orgány státní památkové péče a NPÚ	261
	Vzory úkonů dle správního řádu	263
	Literatura	278

Seznam použitých zkratk

Agentura, AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
AOS	autorizovaná obalová společnost
AZ	zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon), v platném znění
BOP	bližší ochranné podmínky
BPEJ	bonitovaná půdně ekologická jednotka
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
ČOI	Česká obchodní inspekce
ČR	Česká republika
EIA	posuzování vlivů na životního prostředí
ES	Evropská společenství
EVL	evropsky významná lokalita
EU	Evropská unie
Fond	Český fond životního prostředí
GMO	geneticky modifikované organizmy
CHKO	chráněná krajinná oblast
CHLÚ	chráněné ložiskové území
CHRO	chráněná rybí oblast
Inspekce	Česká inspekce životního prostředí
IPPC	integrováná prevence a omezování znečištění
ISPOP	integrováný systém plnění ohlašovacích povinností v oblasti životního prostředí
Komise	Evropská komise
Listina	Listina základních práv a svobod
LHO	lesní hospodářská osnova
LHP	lesní hospodářský plán
MK	ministerstvo kultury
MŽP	ministerstvo životního prostředí
NEZ	nízkoemisní zóna
NKP	národní kulturní památka
NP	národní park
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
NPSE	Národní program snižování emisí ČR
NPÚ	Národní památkový ústav
NSS	Nejvyšší správní soud
OLH	odborný lesní hospodář
OOP	opatření obecné povahy
OOPř	orgán ochrany přírody
OSSL	orgán státní správy lesů
OZ	občanský zákoník
PO	ptačí oblast
POH	plán odpadového hospodářství
POPD	plán otvirky, přípravy a dobývání
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
PUPFL	pozemek určený k plnění funkcí lesa
PÚR	politika územního rozvoje
PZKO	programy zlepšování kvality ovzduší

SEA	strategické hodnocení životního prostředí
SFŽP	Státní fond životního prostředí
SÚJB	Státní úřad pro jadernou bezpečnost
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
ÚP	územní plán
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚSC	územně samosprávný celek
ÚSES	územní systém ekologické stability
ústřední seznam	Ústřední seznam kulturních památek České republiky
VKP	významný krajinný prvek
zákon o ŽP	zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění zákonů č. 123/1998 Sb. a č. 100/2001 Sb.
ZD	zemědělské družstvo
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZOO	zoologická zahrada
ZOP	základní ochranné podmínky
ZPF	zemědělský půdní fond
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZoEIA	zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), v platném znění
ZoM	zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, v platném znění
ZoOO	zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, v platném znění
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění
ZoL	zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění
ZoPP	zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění
ZoR	zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), v platném znění
ZoV	zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje
ŽP	životní prostředí

Předmluva

Ochrana životního prostředí je dnes běžnou součástí našeho každodenního života, každé malé dítě (mnohdy lépe než někteří dospělí) dobře ví, že se nemají odhazovat odpadky, v přírodě se chovat slušně a ohleduplně, třídit odpad a vyhazovat plasty do žlutých kontejnerů či starý papír do modrých. Také ministerstvo životního prostředí, Inspekci či příslušná oddělení krajských a obecních nebo městských úřadů bereme jako samozřejmosti. Ani si neuvědomujeme, že systematická péče o životní prostředí je jevem poměrně novým. Teprve velká konference Organizace spojených národů ve Stockholmu v roce 1972 – ve skutečnosti to byl globální summit – hlasitě vyhlásila, že je třeba ochránit „Naši jedinou Zemi“ (tak znělo heslo konference) před nebezpečím znečištění a jiné devastace, kterou sebou nese rychlý hospodářský růst a rozvoj průmyslu bez zřetele na následky pro přírodu či lidské zdraví. Ochrana životního prostředí, přírody a přírodních zdrojů se stala jedním z obecně uznávaných cílů hospodářského a civilizačního rozvoje.

Lidé zejména ve vyspělých zemích si uvědomili, že je třeba stanovit a dodržovat jistá omezení, tak aby ekonomická činnost zároveň neměla nebezpečné vedlejší účinky, neprodukovala znečištění, neohrožovala lidi ani přírodu. Potřebná pravidla byla postupně zakotvena v právním řádu. V tomto směru byly vždy v čele světového vývoje Evropská unie (byť se dříve jmenovala trochu jinak), která již v roce 1973 přijala ambiciózní akční program, později zařadila specifické články do svých základních smluv (především Jednotný evropský akt z r. 1987) a postupně přijala dlouhou řadu směrnic a jiných dokumentů na ochranu životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Celý rozvětvený evropský právní řád do dneška slouží mnoha dalším zemím jako vzor pro účinnou ochranu prostředí.

Posloužil i pro naši zemi, která po Listopadu musela vybudovat svůj systém péče o životní prostředí prakticky zcela od počátku, a to za situace, kdy tehdejší Československo patřilo k nejvíce znečištěným a zdevastovaným zemím v evropském i ve světovém měřítku. Právní řád byl zcela nevyhovující, mnoho důležitých zákonů vůbec chybělo nebo byly naprosto nepoužitelné, neexistovalo příslušné ministerstvo. Naštěstí se naši lidé, kteří dokázali ve velmi krátkém čase připravit potřebný právní systém založený na moderních předpisech, z nichž většinu nebylo třeba nijak podstatně měnit a přizpůsobovat požadavkům Evropské unie, do níž jsme vstoupili v r. 2004 poté co jsme splnili mimo jiné i podmínku souladu našeho práva s evropským. Mezi mimořádně moderně koncipované a dlouhodobě úspěšné zákony patří i Zákon o ochraně přírody a krajiny z r. 1992, dodnes platný a velmi účinný – stal se ikonou našeho právního řádu v této oblasti –, jehož hlavním autorem je můj milý přítel Svát'a Mlčoch. S velkým potěšením konstatuji, že je také členem autorského kolektivu knihy, kterou máte před sebou.

Tato kniha se od jiných publikací věnovaných právu životního prostředí liší tím, že – jak se píše v jejím úvodu – nechce být učebnicí pro studenty právnických fakult či vědeckou monografií, nýbrž praktickou příručkou pro všechny, kdo se ve své práci s právem životního prostředí tak či onak setkávají, především pro neprávnický. A takových lidí je opravdu hodně, od investorů či konkrétních stavebníků, lesníků, zemědělců, až k pracovníkům mnoha kategorií správních úřadů či nevládních ekologických organizací. Pro ty všechny se nepochybně stane nepostradatelnou pracovní pomůckou. Přispěje k tomu i jasné a přehledné uspořádání s podrobným obsahem a snadno pochopitelný sloh bez nesrozumitelných „právních floskulí“. Jistě ji brzy najdeme na pracovních stolech mnoha profesionálů různých oborů, a ještě dlouho tam zůstane.

Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., červenec 2015

(autor byl prvním ministrem životního prostředí ČR a zakladatelem a ředitelem Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy)

Úvodem

Tato kniha si neklade ambici být dalším z vědeckých děl, monografií či právnických učebnic, jichž je na knižním trhu již celá řada. Její účel je jiný. Měla by sloužit praktické potřebě uživatele práva (ať již s právním vzděláním, či bez něj), který ve svém profesním či občanském životě potřebuje zodpovědět otázky typu: *Jak se mohu bránit zástavbě volné přírody ve svém sousedství bytovou výstavbou?* či *Splňuje kouř ze sousední továrny emisní limity?* Je také pokusem o „zalepení“ jisté „díry“ na trhu, spočívající v absenci právních učebnic pro studenty práva životního prostředí na mimoprávních vysokoškolských oborech.

Autoři této knihy se vesměs desítky let zabývají otázkami životního prostředí a jeho právní ochrany, a to jak ve svém každodenním profesním životě (prací v orgánech státní správy, advokacii, obchodních korporacích a obcích), tak mimo něj (formou konzultací či aktivní účasti v ekologických neziskových organizacích, publikační, přednáškovou a pedagogickou činností). Jsou si vědomi úskalí právního „slangu“ pro „normální“ smrtelníky, a odborný právní jazyk tedy volí pouze tehdy, je-li to nezbytně nutné.

Kniha vychází z obvyklého pojetí struktury práva životního prostředí, když začíná obecnou částí, pokračuje popisem ochrany jednotlivých složek životního prostředí (voda, vzduch, půda, příroda a krajina aj.), ochranou životního prostředí před zdroji znečišťování (odpady, obaly) a konečně stručně zmiňuje i ochranu životního prostředí při některých střetových či souvisejících činnostech (hornictví, energetika, ochrana památek). Od „klasických“ učebnic se liší zařazením kapitoly o správním řízení (to z důvodu, že slouží i neprávnickům, kteří tuto materii nemusejí znát) a především závěrečným zařazením vzorů postupů jak správních orgánů, tak občanů při aplikaci práva životního prostředí.

Doufáme, že v knize najdou čtenáři praktické a užitečné informace, které jim pomohou zejména při snaze zlepšovat stav životního prostředí kolem sebe. Budeme rádi za jakékoliv připomínky, které nám budou poučením pro naši další činnost na poli práva životního prostředí.

Miloš Tuháček (tuhacek@akkt.cz), červen 2015, Tábor

1. Úvod do práva životního prostředí

Pojem životní prostředí má svou **zákonnou definici** v § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, dle níž je životním prostředím vše, co:

- a) **utváří přirozené podmínky existence** organismů, včetně člověka,
- b) **je předpokladem jejich dalšího vývoje.**

Podle stejného ustanovení složky životního prostředí tvoří zejména:

- ovzduší,
- voda,
- horniny,
- půda,
- organismy,
- ekosystémy,
- energie.

Jak uvádí J. Drobník (Damohorský a kol. 2010), „z této definice vyplývá, že zákon považuje za životní prostředí hmotný svět a z něj jen tu část, kterou tvoří příroda (složky a ekosystémy)“.

Předmět práva životního prostředí vychází z tohoto pojetí, a proto tato kniha pojednává především o **ochraně výše uvedených složek** životního prostředí a zabývá se institucionálními, organizačními a procesními aspekty ochrany těchto složek. Závěr dále zahrnuje stručnou zmínku o ochraně životního prostředí při hornictví a energetice a o ochraně nemovitých památek, se kterou je ochrana přírody a zejména krajiny úzce spjata.

1.1 Ústavní základy práva životního prostředí

Životní prostředí a přírodní bohatství je zmíněno hned v několika člancích Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod, která je také součástí ústavního pořádku.

Preambule Ústavy České republiky deklaruje mimo jiné odhodlání „*občanů České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (...) společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství*“.

Tato deklarace nemá žádný přímý vliv na aplikaci práva životního prostředí, nicméně může být alespoň „určitou připomínkou ústavním orgánům, jejichž postavení a vzájemné vztahy jsou obsahem normativního textu ústavy, a konečně i všem orgánům a institucím i občanům, jaká odhodlání a záměry stály u zrodu podoby našeho současného státu a o co by proto měl tento stát, jeho instituce a občané usilovat“ (Pekárek a Jančařová 2002, s. 34).

Článek 7 Ústavy České republiky pak stanoví, že *stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*. Tato povinnost státu je realizována prostřednictvím zákonů a jiných předpisů. Konkrétní obsah této povinnosti najdeme v jednotlivých podústavních předpisech práva životního prostředí. V čl. 7 Ústavy ČR uvedený výraz „*přírodní zdroje*“ nelze přitom zužovat jen na nerostné bohatství, ale je nutno jej chápat v širším smyslu (Pekárek a Jančařová 2002, s. 35).

V praxi je však využitelnější Listina základních práv a svobod (dále jen „**Listina**“), která je součástí českého ústavního pořádku. Ta se ekologickým otázkám věnuje nejen v obecné rovině

v preambuli¹, ale také zakotvuje subjektivní ústavní právo na **příznivé životní prostředí**, a to v **čl. 35**. Ten stanoví následující: „Každý má právo na **příznivé životní prostředí**.“ Otázkou je, co konkrétně pro každého občana vyplývá z práva na **příznivé životní prostředí**. Jak uvádí M. Pekárek (2002, s. 37): „*Uvedené právo je tedy právem na prostředí určitých vlastností, a to takových, které mu umožní uspokojovat nejen jeho základní biologické funkce jako určité formy života, ale umožní mu život na takové úrovni, která odpovídá společenské povaze lidské existence a dosažené úrovni jejího vývoje – technického, technologického, sociálního a kulturního.*“

Konkrétní a vymahatelnou náplň práva na příznivé životní prostředí určují podústavní předpisy: zákony, nařízení vlády, vyhlášky ministerstev atd., neboť práva na životní prostředí se lze domáhat ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí. Nelze tedy přijít k soudu či správnímu orgánu s nějakým problémem (např. kouř ze sousedova komína, hluk ze silnice) s očekáváním, že soud pouze na základě čl. 35 Listiny rozhodne o uzavření pozemní komunikace či přikáže sousedovi změnit topné médium. Přesto nelze ústavní zakotvení práva na životní prostředí zcela podceňovat. Jak uvádí komentář k Listině autorů Pavlíčka a dalších (1995, s. 254): „*Právo každého na příznivé životní prostředí zavazuje stát, aby je zajistil, tedy aby podřídil svou činnost této své povinnosti odpovídající uvedenému lidskému právu a vytvořil dostatečné zábrany před škodlivými zásahy a aby působil kontrolními a sankčními opatřeními k jeho naplnění.*“ V praktické rovině pak lze tímto právem argumentovat především při podávání ústavních stížností.

Právo na příznivé životní prostředí je často v **rozporu s jinými ústavními právy**. Obecně lze ke vztahu práva na příznivé životní prostředí k jiným ústavním právům citovat komentář k Listině základních práv a svobod (Wagnerová a kol. 2012, s. 713): „*Řešení takových kolizí, k němuž jako poslední instance bývá povoláván Ústavní soud, nicméně o jehož nalezení by měly být povinny usilovat i obecné soudy a v samém počátku i veřejná moc (zákonodárce), je třeba při absenci hierarchie základních práv a svobod a jiných ústavně chráněných hodnot (výjimkou je snad pouze lidská důstojnost jako objektivní ústavní hodnota) spatřovat ve vážení (balancing of interests) a snaze o co nejšetrnější vyrovnávání vzájemně si kolidujících ústavně chráněných zájmů tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou a žádný nebyl svévolně a bezdůvodně upřednostňován. Realita nicméně mnohokrát ukázala, že zejména při střetu s politickými (hospodářskými) zájmy i se zájmy soukromých subjektů se ochrana životního prostředí, navzdory své ústavní garanci, stává bezvýznamnou a nezávaznou floskulí.*“ Ústavní soud se k právu na příznivé životní prostředí vyjádřil mj. v nálezu III. ÚS 70/97, v němž uvedl, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, což nevylučuje existenci subjektivního veřejného práva na životní prostředí.

Střet práva na životní prostředí s ochranou práva vlastnického je řešen v **čl. 35 odst. 3 Listiny** takto: „*Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.*“ S tímto ustanovením úzce souvisí čl. 11 odst. 3 Listiny, dle něhož: „*Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.*“ Více k tomu v poslední části této kapitoly.

¹ Preambule Listiny stanoví: *Federální shromáždění na základě návrhů České národní rady a Slovenské národní rady, uznávajíc neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona, navazujíc na obecně sdílené hodnoty lidství a na demokratické a samosprávné tradice našich národů, pamětlivo trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány, vkládajíc naděje do zabezpečení těchto práv společným úsilím všech svobodných národů, vycházejíc z práva českého národa a slovenského národa na sebeurčení, připomínajíc si svůj díl odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého života na Zemi a vyjadřujíc vůli, aby se Česká a Slovenská Federativní Republika důstojně zařadila mezi státy, jež tyto hodnoty ctí, usneslo se na této Listině základních práv a svobod: (...).*

Navazující odst. 2 čl. 35 Listiny základních práv a svobod pak zakotvuje právo na „*včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů*“. Úpravě tohoto práva v zákonné rovině se věnujeme v kapitole čtvrté této knihy. Na tomto místě uvedme alespoň tolik, že ani práva na informace o stavu životního prostředí se nelze domáhat přímo, ale jen v mezích zákonů, které toto právo provádějí. Právo na informace zaručuje obecněji také čl. 17 Listiny, který v odst. 5 zakotvuje povinnost orgánů veřejné správy (tedy i těch, jejichž agendou je životní prostředí) **poskytovat informace o své činnosti**.

1.2 Mezinárodní smlouvy a evropské právo

Podle čl. 10 Ústavy ČR „*vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva*“. **Přímá aplikovatelnost** ustanovení mezinárodní úmluvy v případě kolize s vnitrostátním zákonem však předpokládá, že dané ustanovení určí **přímo uplatnitelná právní pravidla**, která jsou k přímé aplikaci **způsobilá**, nikoli jen závazky pro stát zařadit konkrétní právní pravidla do vnitrostátního právního řádu.

Příklad

Např. ve věci tzv. Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí se vede dlouhodobý interpretační spor, zda jsou její pravidla o účasti v řízeních a přístupu k právní ochraně přímo aplikovatelná. Žalobci z řad občanských sdružení tvrdí, že ano, soudy však doposud mají – alespoň prozatím – opačný názor.

Jednotlivé **důležité mezinárodní úmluvy** a konvence mezinárodního práva životního prostředí zmíníme v následujících kapitolách této knihy. Na tomto místě obecněji uvedme, že pramenem mezinárodního práva životního prostředí nejsou „pouze“ smlouvy, ale dle čl. 38 odst. 1 Statutu Mezinárodního soudního dvora OSN také mezinárodní obyčeje, obecné právní zásady a soudní rozhodnutí mezinárodních a národních soudů v mezinárodněprávních otázkách a také právní názory nej kvalifikovanějších znalců mezinárodního práva. Z obyčejových pravidel uvedme alespoň **zákaz poškozování životního prostředí přesahující hranice států**. V rozhodování mezinárodních soudů se právo životního prostředí zatím příliš neprosadilo (s výjimkou mořského práva). Známým rozhodnutím je rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Gabčíkovo-Nagymaros.² Praktický význam v právu životního prostředí mají úmluvy regulující **výměnu informací o činnostech, které mohou mít negativní účinky na životní prostředí** (mezinárodní „EIA posuzování“).

Co se týče **práva EU**, praktický dopad na konkrétní práva a povinnosti adresátů práva v ČR mají zejména:

- **přímo účinná nařízení**, která nemusí být „přepisována“ do českých zákonů; upravují větší nou administrativní, finanční či institucionální záležitosti, příkladem může být „chemické“ nařízení REACH;
- **směrnice**, které zavazují členské státy, jež provádějí jejich transpozici (jakýsi „přepis“) do vlastních zákonů a jiných pramenů práva, například směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích zakotvující zásady tvorby soustavy Natura 2000.

Pokud členský stát neprovede transpozici či ji provede nesprávně (příp. směrnici špatně aplikuje), následuje **proces vynucování**.

² Šlo o spor o výstavbu vodní elektrárny na Dunaji mezi Československem (později Slovenskem) a Maďarskem.

Příklad – problémy s transpozicí směrnice o EIA

Dne 26. 4. 2013 zahájila Evropská komise vůči ČR řízení ve věci **nesprávného provedení Směrnice** Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí – tzv. „směrnice EIA“ (**infringementové řízení**). Stěžejní výtkou Komise bylo, že **jednotlivá ustanovení směrnice EIA mají být aplikována nejen na proces EIA, ale i na následné územní a stavební řízení**, ve kterých je záměr definitivně schválen. Tato řízení jsou upravena ve stavebním zákoně a **výtky Komise tudíž směřovaly nejen do gesce MŽP, ale zejména do gesce MMR.**

Konkrétní zásadní výtky Komise zněly:

- **nedostatečná účast veřejnosti** v řízeních podle stavebního zákona, zejména ve stavebním řízení,
- **nedostatečná možnost veřejnosti podat žalobu** proti územnímu rozhodnutí a stavebnímu povolení,
- **nedostatečná závaznost výstupů z procesu EIA**, díky čemuž dochází ke změnám staveb v územním či stavebním řízení, tj. požadavek závazného výstupu z procesu EIA.

Problém byl vyřešen novelou zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), v platném znění (dále jen „**zákon o EIA**“) zákonem č. 39/2015 Sb. Výstupy z procesu EIA mají nově formu závazného stanoviska podle § 149 správního řádu. V navazujících povolovacích řízeních (územním, stavebním) je zajištěna účast dotčené veřejnosti a pro vybrané členy dotčené veřejnosti je zakotvena možnost dosáhnout soudního přezkumu rozhodnutí vydávaných v těchto řízeních. Více k otázce novely zákona o EIA v kapitole č. 5 této knihy.

1.3 Principy českého práva životního prostředí

České právo životního prostředí je prolnuto určitými principy (zásadami), které by měly tvořit základní vodítka při legislativní činnosti, tj. tvorbě práva, a při interpretaci právních norem. Jsou za ně považovány zejm.:

- 1) **zásada povinnosti státu** dbát o ochranu životního prostředí vycházející z čl. 7 Ústavy a související (viz část 1. této kapitoly),
- 2) **zásada nejvyšší ochrany** (příp. **nejvyšší hodnoty**) vycházející z čl. 35 odst. 1 a čl. 11 odst. 3 Listiny (viz výše),
- 3) **zásada ochrany životního prostředí jako všeobecné povinnosti**, která se projevuje jako deklaratorní povinnost vyjádřená v mnoha předpisech práva životního prostředí (viz např. § 58 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění – dále jen „**ZOPK**“);³
- 4) **zásada prevence**, dle níž je každý povinen, především opatřeními **přímo u zdroje**, předcházet znečišťování nebo poškozování životního prostředí a minimalizovat nepříznivé důsledky své činnosti na životní prostředí, protože navrácení do původního stavu je nadmíru náročné, někdy nemožné;
- 5) **zásada předběžné opatrnosti** (též označována jako „**v pochybnostech ve prospěch**“) zakotvená v § 13 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění zákonů č. 123/1998 Sb. a č. 100/2001 Sb. (dále jen „**zákon o životním prostředí**“), dle níž „**le li se zřetelem ke všem okolnostem předpokládat, že hrozí nebezpečí nevratného nebo závažného poškození životního prostředí, nesmí být pochybnost o tom, že k takovému poškození skutečně dojde, dostatečným důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit**“; příkladem

³ „Každý je povinen při užívání přírody a krajiny strpět omezení vyplývající z tohoto zákona.“

aplikaci zásady předběžné opatrnosti je např. postoj mezinárodního společenství k řešení problému klimatických změn;

- 6) zásada **trvale udržitelného rozvoje**; trvale udržitelný rozvoj je v § 6 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, definován jako takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů;
- 7) zásada **komplexnosti** (celistvosti a vzájemné propojenosti, někdy též označována jako zásada **integrace**) ochrany životního prostředí, dle níž životní prostředí tvoří **jeden celek** a nelze proto oddělovat jeho jednotlivé složky a chránit je izolovaně;
- 8) zásada **odpovědnosti původce („znečišťovatel platí“)** stanoví povinnost toho, kdo svou činností zhoršuje životní prostředí, nést alespoň část nákladů, jež musí společnost vynaložit na odstranění následků zhoršení nebo na jejich kompenzaci;
- 9) zásada **přípustné míry znečištění území** stanovená v § 12 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí; tato míra je stanovena jednotlivými předpisy práva životního prostředí.
- 10) zásada **informovanosti a osvěty** vycházející z § 14 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, a dále upřesněná zejména zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, v platném znění, zahrnující právo na pravdivé informace o stavu a vývoji životního prostředí, na informace o příčinách a důsledcích tohoto stavu, na informace o připravovaných činnostech, které by mohly vést ke změně stavu životního prostředí a na informace o opatřeních, která orgány odpovědné za ochranu životního prostředí podnikají při předcházení nebo nápravě poškození životního prostředí (viz kapitola čtvrtá této knihy);
- 11) zásada **účasti veřejnosti** zahrnující v širším smyslu sdružovací a shromažďovací právo, právo přímého podílu na věcech veřejných, petiční právo, ale zejména účast ve správních řízeních (např. § 70 ZOPK) a dalších procesech (např. námítky k územnímu plánu) – k ní podrobně v kapitole páté této knihy.

1.4 Prameny českého práva životního prostředí

Samotná konkrétní pravidla chování (právní normy) najdeme v jednotlivých pramenech práva životního prostředí, tedy předpisech, které stanoví určitá práva a povinnosti fyzických či právnických osob. Ty bývají řazeny různě do určitého systému. Tradičně se v právu životního prostředí hovoří o:

- **předpisech průřezových** působících v ochraně životního prostředí jako celku, které představuje zejména zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v platném znění, zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci), v platném znění, a zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění;
- **předpisech složkových**, které upravují „jen“ určitý úsek ochrany životního prostředí, typicky určitou jeho složku (např. zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, v platném znění či zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, v platném znění).⁴

Kromě těchto dvou základních kategorií je možno vymezit **předpisy obecné**, k nimž kromě Ústavy a Listiny základních práv a svobod, jež jsme popsali výše, patří zejména:

- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, který obsahuje určité definice (kromě výše popsaného pojmu „životní prostředí“ např. definici znečišťování a poškozování životního prostředí, ekologické stability, aj.), a zásady práva životního prostředí;
- zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, v platném znění,

⁴ Shodně Damohorský a kol. (2010).

Další skupinu předpisů, jíž se budeme věnovat podrobněji v třetí části této knihy, představují zákony upravující **organizaci ochrany životního prostředí**, tedy zejména zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, v platném znění, zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa, v platném znění, zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí ČR, v platném znění, a některé další.

Lze vymezovat i další skupiny předpisů práva životního prostředí, např. předpisy upravující **odpovědnost** v ochraně životního prostředí. Podrobněji se členěním pramenů práva životního prostředí zabývají specializované právní publikace, např. *Právo životního prostředí* (Damohorský a kol. 2010), *Právo životního prostředí od Pekárka a Jančařové*, 1. díl (2002) a další.

1.5 Základní nástroje práva životního prostředí

Každé právní odvětví pracuje s určitými nástroji, které **prolínají** jeho jednotlivé prameny. Tak je tomu i v právu životního prostředí, které používá jak zavedené právní instituty typu zákazů, tak určité specifické postupy, jakými jsou např. hodnocení či standardy.

1.5.1 Zákazy a příkazy

V právu životního prostředí se vyskytují zákazy:

- absolutní (bez možnosti výjimky),
- relativní (s možností výjimky).

Jedná se o **tyto zákazy**:

- **zákazy činností** (např. volné táboření v národních parcích, zákaz vstupu do 1. zón národních parků mimo vyznačené cesty, zákaz týrání zvířat),
- **zákazy staveb** (např. v aktivní záplavové zóně, v národních přírodních rezervacích),
- **zákazy výroby**, oběhu a použití látek či výrobků (např. zákaz DDT).

Dále se v právu životního prostředí poměrně často vyskytují příkazy (environmentální požadavky), tedy **akty vynucující určité chování**. Ty se **týkají**:

- **výrobků** (např. povinné značení nakládání s obaly po jejich použití, energetické štítky, aj.),
- **staveb** (např. povinné čištění odpadních vod ze staveb),
- **provozu zařízení** (např. náležitosti provozu skládky).

1.5.2 Standardy

Standardy jsou **právně závazné ukazatele ochrany před znečišťováním ŽP nebo při jeho využívání**, zejména:

- a) emisní a imisní standardy (limity) – např. limity v ochraně ovzduší,
- b) hygienické limity – např. hlukové limity,
- c) nejvyšší přípustné koncentrace – např. v chemickém právu,
- d) technické parametry – např. materiálové vlastnosti výrobků (recyklovatelnost).

Emisním limitem je nejvýše přípustné množství znečišťující látky **vypouštěné do prostředí** (složky) ze zdroje znečišťování.

Imisním limitem je nejvýše přípustná hmotnostní koncentrace znečišťující látky **obsažená v prostředí** (složce).

1.5.3 Kategorizace předmětů ochrany a zdrojů ohrožování životního prostředí

Tento nástroj slouží k odstupňování ochrany „se zřetelem na význam a stupeň ohrožení objektu a se zřetelem na závažnost zdroje ohrožení“ (Damohorský 2010, s. 37). Typickým příkladem je např. kategorizace zvláště chráněných území.

1.5.4 Povolení, závazná stanoviska, vyjádření, integrovaná povolení

V terminologii práva životního prostředí panuje stále jistý **zmatek co do označování** nejrůznějších výstupů orgánů veřejné správy. Terminologie jednotlivých environmentálních předpisů se totiž dosud **nepřizpůsobila pojmosloví nového správního řádu**, tedy zákona č. 500/2004 Sb., v platném znění.

Správní rozhodnutí ve smyslu správního řádu (viz kapitola druhá) bývá v předpisech práva životního prostředí označováno často jako **povolení**. Lze jej vázat na podmínky. Příkladem správního rozhodnutí (povolení) je např.:

- povolení k vypouštění odpadních vod,
- stavební povolení,
- povolení k provozu velkého zdroje znečišťování ovzduší, aj.

Naproti tomu **vyjádření** nejsou správním rozhodnutím, ale jen určitým sdělením správního úřadu, které může např. sloužit jako informace adresátu práva, příp. jinému správnímu orgánu.

Příkladem může být

- **vyjádření podle § 65 ZOPK:** *Orgán státní správy vydávající rozhodnutí podle zvláštních předpisů, jimiž mohou být dotčeny zájmy chráněné tímto zákonem, tak činí jen po dohodě s orgánem ochrany přírody, není-li v zákoně předepsán jiný postup,*
- **vyjádření podle § 18 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), v platném znění:** *Každý, kdo hodlá umístit, provést, změnit nebo odstranit stavbu nebo zařízení anebo provádět jiné činnosti, pokud takový záměr může ovlivnit vodní poměry, energetický potenciál, jakost nebo množství povrchových nebo podzemních vod, má právo, aby po dostatečném doložení záměru obdržel vyjádření vodoprávního úřadu, zda je tento záměr z hlediska zájmů chráněných podle tohoto zákona možný, popřípadě za jakých podmínek.*

Někde mezi správním rozhodnutím a vyjádřením se nachází **závazné stanovisko** ve smyslu § 149 správního řádu. Jeho obsah je závazný pro výrokovou část rozhodnutí správního orgánu. Závazná stanoviska vydávají tzv. dotčené orgány (více viz kapitola druhá této knihy). Existují-li rozpory mezi orgány vydávající závazná stanoviska navzájem nebo mezi těmito orgány a orgánem, který vede řízení, následuje tzv. dohodovací řízení u společného nadřízeného orgánu. Směřuje-li odvolání proti konečnému rozhodnutí (např. stavebnímu povolení) svým obsahem proti závaznému stanovisku, vyžádá odvolací správní orgán potvrzení nebo změnu závazného stanoviska od správního orgánu nadřízeného správnímu orgánu příslušnému k vydání závazného stanoviska.

Příkladem závazného stanoviska může být např. závazné stanovisko podle § 44 ZOPK: (...) *bez závazného stanoviska orgánu ochrany přírody nelze učinit ohlášení stavby, vydat územní rozhodnutí, územní souhlas, stavební povolení, kolaudační souhlas, povolení k nakládání s vodami a k vodním dílům (...).*

Specifickým typem správního aktu vycházejícím z pochopení neoddělitelnosti jednotlivých složek životního prostředí je tzv. **integrované povolení** upravené zákonem č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně

některých zákonů (zákon o integrované prevenci), v platném znění. Jde o svou podstatou **správní rozhodnutí** stanovující **závazné podmínky** k provozu zařízení (z hlediska znečišťování a zátěže ŽP). Jeho účelem je **nahradit dílčí povolení** podle jednotlivých složkových předpisů životního prostředí. Více se mu budeme věnovat v kapitole patnácté této knihy.

1.5.5 Koncepce a akční plány

Tyto nástroje se nazývají v právu životního prostředí např. plány, programy, strategie apod. Někdy **mají formu právního předpisu** (vládního nařízení, vyhlášky, opatření obecné povahy). Obvykle obsahují popis a analýzu stavu, hlavní příčiny, očekávaný vývoj, cílový stav, nápravná a akční opatření apod. Mohou obsahovat závazné a orientační ukazatele k dosažení cílového stavu. Příkladem jsou **plány péče o zvláště chráněná území (dále jen „ZCHÚ“)**, plán odpadového hospodářství ČR, lesní hospodářské plány apod.

1.5.6 Hodnocení složek ŽP, činností a záměrů s vlivem na ŽP

Hodnocení životního prostředí či některé jeho složky je v právu životního prostředí frekventované. Postupně se v jednotlivých dalších kapitolách seznámíme např.:

- **s procedurou EIA**, tedy hodnocením vlivu určité koncepce či záměru na životní prostředí,
- **biologickým hodnocením** určité konkrétní lokality uloženým investorovi dle § 67 ZOPK,
- **hodnocením nebezpečných vlastností odpadů**, aj.

1.5.7 Kontrola a dozor

Tuto kontrolu vykonávají zejména orgány státní správy (k tomu viz kapitola třetí a šestá této knihy), ale také veřejnost (k tomu kapitola pátá této knihy).

1.5.8 Právní odpovědnost a výkon rozhodnutí

Jednotlivé typy odpovědnosti a výkon rozhodnutí v právu životního prostředí jsou podrobně popsány v šesté kapitole této knihy.

1.5.9 Veřejnoprávní smlouvy

Jedná se o dohody mezi orgánem ochrany přírody a jiným subjektem, např. dohody s vlastníkem pozemku podle § 39 ZOPK.

1.5.10 Ekonomické nástroje

Stát se snaží adresáty právních norem motivovat jak ekonomickými zvýhodněními, tak finančními „tresty“ za chování v oblasti ochrany životního prostředí. Jedná se konkrétně o (Damohorský a kol. 2010, s. 45 a dále):

- poplatky za znečišťování či poškozování životního prostředí (za znečišťování ovzduší, za vypouštění odpadních vod, za ukládání odpadu na skládku, aj.),
- poplatky za využívání přírodních zdrojů (např. za odběr povrchových a podzemních vod, za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa, aj.),
- daně (např. z pevných paliv, zemního plynu, ad.),
- daňová zvýhodnění (např. z DPH pro bionaftu),
- dotace (ze státního rozpočtu, ze Státního fondu životního prostředí),
- povinné pojištění (např. na jaderné škody), aj.

1.6 Omezení vlastnického práva z důvodu ochrany životního prostředí a náhrada za něj

Životní prostředí jako celek není předmětem vlastnictví. Předmětem vlastnictví nejsou ani jeho složky, např. voda, ovzduší a volně žijící živočichové. **Některé jeho složky** však předmětem vlastnictví jsou. Jedná se konkrétně o půdu s porosty, o nevyhrazené nerosty a o živočichy nežijící ve volné přírodě, kteří jsou drženi a ovládáni člověkem.

Jak bylo uvedeno výše, také vlastnické právo (a to nejen složek životního prostředí) požívá ústavní ochrany. Zároveň zavazuje k odpovědnému jednání vlastníka. Jeho **výkon nesmí vést k omezení druhých a nesmí ohrozit chráněné obecné zájmy**. Omezení vlastnického práva však zároveň nesmí být zneužíváno k jiným účelům, než pro které bylo stanoveno.

Příklad

Zájem vlastníka penzionu na zbavení se konkurenta nelze účelově „krýt“ postupy podle předpisů práva životního prostředí.

Při posuzování **přiměřenosti** zásahu do vlastnických práv z důvodu ochrany životního prostředí je nutno vyjít z toho, že ochrana životního prostředí je veřejným zájmem, tedy zájmem obecným, veřejně, resp. obecně prospěšným, jehož nositelem je **neurčitý, avšak rámcově určitelný okruh osob**. Je dán tehdy, pokud se naplněním určitého účelu sleduje **vyhovění životním potřebám širšího celku** (např. státního, územního, sociálního).

Přímo zákonem je stanoveno, že veřejným zájmem je např.:

- **ochrana přírody a krajiny dle § 58 ZOPK,**
- **vytváření systémů ekologické stability dle § 4 odst. 1 ZOPK,**
- **stanovení ochranných pásem vodních zdrojů dle § 30 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).**

Veřejný zájem však představuje i ochrana mnoha dalších částí životního prostředí, byť to zákon výslovně nestanoví. To za předpokladu, že jsou celospolečensky prospěšné. Existence veřejného zájmu v konkrétním případě se zjišťuje a prokazuje obvykle **ve správním řízení**.

Do vlastnického práva tedy lze z důvodu ochrany životního prostředí zasáhnout. Někdy za to náleží náhrada, jindy nikoliv. Obecné podmínky nároku na náhradu újmy na vlastnickém právu z důvodu ochrany životního prostředí jsou následující:

- **omezení vlastnického práva v důsledku právního aktu (zákona) či individuálního aktu** (správního či soudního rozhodnutí) dosahující patřičné **intenzity a postihující speciálně úzký okruh osob,**
- **vznik konkrétní, vyčíslitelné majetkové újmy,** která může spočívat v poklesu hodnoty majetku či ve ztrátě výnosů z majetku nebo jeho budoucího zhodnocení;
- **příčinná souvislost** mezi omezením vlastnického práva a vznikem újmy.

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2009, sp. zn. Pl. ÚS-st 27/09 (136/2009 Sb.):

„Zákon může obecně stanovit meze vlastnického práva, aniž by takovéto omezení bylo spojeno s právem na náhradu. Nucené omezení vlastnického práva, jakož i vyvlastnění podle čl. 11 odst. 4 Listiny tak je třeba vztáhnout pouze na určité kvalifikované případy omezení. Aniž by Ústavní soud považoval za nezbytné vymezit znaky takového kvalifikovaného omezení vyčerpávajícím způsobem, lze v obecné rovině odvodit, že jedním z těchto znaků je **omezení vlastnického práva jdoucí nad rámec povinností, které zákon obecně stanovuje pro všechny subjekty vlastnického práva za dodržení principu rovnosti**. Nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny totiž představuje omezení vlastnického práva konkrétního vlastníka **nad rámec omezení, jež vyplývají obecně pro subjekty vlastnického práva, resp. které dopadají jen na část vlastníků**, toto nerovné postavení je však v souladu s principem rovnosti v důsledku existence skutečností tuto nerovnost dostatečným způsobem odůvodňujících. (...) Druhou podmínkou, kterou v této souvislosti Ústavní soud připouští, je **intenzita omezení vlastnického práva, jež může být vyjádřena více faktory, a to především otázkou rozsahu samotného omezení a dále délkou trvání takového omezení, tedy zda se jedná o omezení dočasné, nebo trvalé**.“

Pokud omezení vlastnického práva dosáhne výše popsané intenzity, náleží za něj **kompenzace**. Může jít o jednorázovou náhradu, ale typicky spíše o náhradu vyplácenou opakovaně. Kompenzace za omezení vlastnického práva z důvodu ochrany životního prostředí jsou stanoveny např. ve vodním zákoně (např. **kompenzace vlastníkům pozemků za zákazy v chráněných oblastech akumulace vod**), ale zejména v lesním zákoně a ZOPK.

V lesním zákoně je nárok na náhradu újmy upraven ve třech různých ustanoveních – v § 11 odst. 3, v § 36 odst. 3 a v § 36 odst. 4 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění (dále jen „**ZoL**“) **Náhrady však nelze kombinovat**; na základě § 11 odst. 3 nebo § 36 ZoL tak nelze poskytnout náhradu **v případě, že újma byla v témže rozsahu již nahrazena na základě jiného aplikovatelného náhradového ustanovení**, ať již upraveného lesním zákonem, nebo § 58 ZOPK.

Ustanovení § 11 odst. 3 lesního zákona stanoví: *Vlastník lesa má právo na náhradu újmy vzniklé v důsledku omezení hospodaření v lese vůči orgánu státní správy, který o tomto omezení rozhodl. Orgán státní správy může uložit úhradu této náhrady osobám, v jejichž zájmu o tomto omezení rozhodl. Předpoklady pro vznik nároku na náhradu újmy dle § 11 odst. 3 lesního zákona tedy jsou:*

- a) rozhodnutí omezující hospodaření vlastníka v lese (musí jít o omezení nad rámec omezení ze zákona (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. j. 25 Cdo 193/2007 ze dne 29. 4. 2009),
- b) vznik újmy,
- c) příčinná souvislost mezi rozhodnutím ad 1) a újmou ad 2) – **vlastník musí prokazovat, zda a oč by byl jeho majetek větší, pokud by k rozhodnutí orgánu státní správy nedošlo** (např. dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 119/2003 ze dne 30. 6. 2004 musí žalobce prokázat, zda by, nebýt rozhodnutí orgánu státní správy, v daných lokalitách hospodařil bez omezení, tj. tak, že by dosáhl předpokládaného zisku z těžby dřeva).

Vlastník či nájemce uplatní nárok **u orgánu, který rozhodl o omezení** jeho lesního hospodaření, ať je jím orgán státní správy lesů, nebo např. vodoprávní úřad. **Na formu a obsah uplatnění nároku neklade zákon žádné podmínky**. Lze však konstatovat, že by měl být uplatněn písemně, být srozumitelný, určitý a doložený příslušnými doklady a podklady. O vzneseném nároku správní orgán **nerozhoduje správním rozhodnutím**. Je však na straně jedné vázán povinností hospodárného nakládání s prostředky státního rozpočtu, a neměl by tak proplatit náhradu vyšší, než je nezbytně nutné. Na straně druhé nesmí zkrátit nároky žadatelů o finanční náhradu újmy za omezení lesního hospodaření, pokud se nemá vystavit možnosti být z jejich strany žalován.

ZOPK obsahuje celou řadu jednotlivých omezení vlastnického práva. Za mnoho z nich (obecná ochrana rostlin a živočichů, ochrana významných krajinných prvků) se **náhrada neposkytuje**. Za jiné však ano. Nejvýznamnějším ustanovením zakotvujícím náhradu vlastnického práva je však bezesporu § 58 odst. 2–7 ZOPK, které zakotvuje **náhradu nákladů spojených s omezením hospodářské činnosti⁵ vlastníků a nájemců**:

- **zemědělské půdy** (způsobených např. nutností přizpůsobení termínů kosení režimu ochrany, přizpůsobením intenzity pastvy či hnojení),
- **lesů** (způsobených např. omezením kácení),
- **rybníků s chovem ryb nebo vodní drůbeže** (způsobených např. omezením intenzity chovu ryb).

Podmínkou pro finanční náhradu dle § 58 ZOPK je, že **újma** vlastníkovi (tomu přednostně), případně nájemci **vznikla či trvá**:

- V důsledku **omezení vyplývajícího z části třetí až páté ZOPK** (tedy z ochrany zvláště chráněných území, soustavy Natura 2000, ochrany památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů), vč. prováděcích právních **předpisů nebo rozhodnutí vydaných na jejich základě**.
- Nebo v důsledku **omezení vyplývajícího z rozhodnutí, závazného stanoviska nebo souhlasu orgánu ochrany přírody vydaného podle ZOPK**. V tomto případě neplatí omezení na část třetí až pátou ZOPK. Takovýto správní akt je však titulem k vyplacení finanční náhrady jen **vyplývá-li z něj omezení**, nikoliv tedy v případě, že tímto správním aktem jsou naopak **zmírňovány** podmínky omezení vyplývající přímo ze ZOPK (např. dle § 86 odst. 2 ZOPK⁶). **Typickým případem takového omezení nad rámec zákona rozhodnutím je postup dle § 66 ZOPK⁷**, ovšem pouze tehdy, nezakazuje-li orgán ochrany přírody (dále jen „OOPř“) činnost protizákonnou.
- Nebo v důsledku opatření v **plánech systému ekologické stability** (dále jen „**ÚSES**“) podle § 4 odst. 1 ZOPK. Samotná existence ÚSES nárok na náhradu újmy nevytváří. V rámci vytváření ÚSES se zpracovává plán systému ekologické stability, který by měl obsahovat návrh rámcových opatření k zachování a zlepšení ÚSES, a právě tento navržený způsob hospodaření by mohl omezovat vlastníky a nájemce dotčených pozemků.

Finanční náhradu poskytuje z prostředků státního rozpočtu příslušný orgán ochrany přírody⁸ na základě písemného uplatnění nároku, jestliže je nárok na finanční náhradu a její výši **prokázán doklady a podklady. O náhradě nerozhoduje (obdobně jako orgán státní**

⁵ Nikoliv tedy např. újmy vyplývající z omezení jiných způsobů využití území.

⁶ Jestliže uvedení do původního stavu není možné a účelné, může orgán ochrany přírody uložit povinnému, aby provedl přiměřená náhradní opatření k nápravě. Jejich účelem je kompenzovat, byť jen zčásti, následky nedovoleného jednání.

⁷ § 66 – Omezení a zákaz činnosti

(1) *Orgán ochrany přírody je oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat.*

(2) *Ustanovení odstavce 1 nelze uplatnit v případě již vydaného platného pravomocného rozhodnutí.*

⁸ Náhradu újmy na území celé ČR s výjimkou území národních parků a jejich ochranných pásem poskytuje AOPK ČR.

správy lesů u náhrad dle § 11 odst. 3 lesního zákona) ve správním řízení. Pokud náhradu neposkytne, pak vlastník/nájemce může nárok zažalovat u občanskoprávního soudu.⁹

Ačkoliv volně žijící živočichové nejsou ničí věci (a nejsou tedy ve vlastnictví státu), **zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, v platném znění**, umožňuje poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. Snaží se tak zamezit lovům těch chráněných druhů, které svým chováním (zejména způsobem obstarávání potravy) způsobují nejčastěji škodu. Kompenzaci stát poskytuje za škody způsobené těmito živočichy:

- a) bobr evropský (*Castor fiber* L.),
- b) vydra říční (*Lutra lutra* L.),
- c) los evropský (*Alces alces* L.),
- d) medvěd hnědý (*Ursus arctos* L.),
- e) rys ostrovid (*Lynx lynx* L.),
- f) vlk obecný (*Canis lupus* L.).

Nahrazuje se škoda způsobená vybraným živočichem na:

- a) životě nebo zdraví fyzické osoby,
- b) vymezených domestikovaných zvířatech,
- c) psech sloužících k hlídání vybraných domestikovaných zvířat,
- d) rybách,
- e) včelstvech a včelařském zařízení,
- f) nesklizených polních plodinách,
- g) trvalých porostech,
- h) uzavřených objektech, nebo
- i) movitých věcech v uzavřených objektech.

Škoda se stanovuje dle znaleckého posudku. Další podmínky její úhrady stanoví zákon č. 115/2000 Sb.

⁹ Konkrétnější podmínky poskytování finanční náhrady (vč. „způsobu určení výše náhrady v případech, kdy není stanovena zvláštním předpisem“) stanoví tyto prováděcí předpisy:

- vyhláška č. 432/2005 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením zemědělského hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku,
- vyhláška č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku.

2. Správní řízení a správní řád

Většinu záležitostí v oblasti životního prostředí řeší **orgány veřejné správy** (její organizace v životním prostředí je dále rozebrána v kapitole č. 3 této práce). Postup při vydávání rozhodnutí v rámci správního řízení a provádění dalších úkonů orgánů veřejné správy se řídí správním řádem (zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění).

Správní řád je komplexní obecnou úpravou správního procesu. Vznikal v návaznosti na soudní řád správní (zákon č. 150/2002 Sb.), který je základním procesním předpisem upravujícím správní soudnictví. Správní řád s účinností od 1. 1. 2006 nahradil dřívější úpravu správního řízení v zákoně č. 71/1967 Sb., který byl první zákonnou úpravou správního řízení na našem území¹ a platil až do roku 2000 bez přímé novely.

2.1 Úvod ke správnímu řízení

Správní řízení je právními předpisy upravený **postup správního orgánu**, jehož **účelem je vydání rozhodnutí**, které v určité věci upravuje práva anebo povinnosti konkrétně určené osoby (tzv. konstitutivní rozhodnutí), nebo které prohlašuje, že tato osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá (tzv. deklaratorní rozhodnutí).

Správní řád upravuje kromě správního řízení, jehož výsledkem je vydání rozhodnutí, také další postupy správních orgánů, např. vydávání tzv. jiných správních aktů, jako jsou závazná stanoviska nebo vyjádření. Dále upravuje postup při vydávání opatření obecné povahy či uzavírání veřejnoprávních smluv.

Správní řád je obecným procesním předpisem pro ostatní procesní úpravy. To znamená, že se správní řád použije **podpůrně** (subsidiárně) všude tam, kde zvláštní zákon (např. zákon o přestupcích, stavební zákon) nestanoví jiný postup (§ 1 odst. 2 správního řádu).

Příklad

*Ustanovení § 85 stavebního zákona stanoví **speciální úpravu** vymezení účastníků územního řízení taxativním (úplným) výčtem. To znamená, že do okruhu účastníků územního řízení nelze dále podpůrně řadit další účastníky dle § 27 odst. 2 správního řádu.*

2.1.1 Prameny správního řízení

Obecná úprava správního řízení:

- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění.

Zvláštní úpravu správního řízení obsahují např.:

- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění;
- zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v platném znění;
- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), v platném znění;
- dílčí úpravu nalezneme dále např. v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

¹ Předtím bylo správní řízení upraveno nařízeními vlády, poprvé v roce 1928 vládním nařízením č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správní řízení).